

Ur Svarv Johan Jönssons ”dagbok”

Svarv Johan Jönsson i Ryssa (f. 1893 - d. 1980) var en i trakten etablerad och välkänd handelsman med butik och bensinstation i byn. Han började sin affärsbana tidigt och förde då en ambulerande verksamhet. Han satte sina tidiga minnen på pränt 1970 i en ”dagbok” med uppteckningar från sina upplevelser - inte dagliga men dock årliga händelser som han drog sig till minnes. Svarvmans Johan berättar:

1902 - min första affär.

Jag gick till Hinders Anders, som var handlare, och bad honom att efter en annons från Åhlén & Holm beställa 100 st jul-nyårskort. Han var vänlig och hjälpte mig med detta, trots att han själv sålde denna vara. Han var alltså inte rädd för konkurrens.

Korten kom och jag gick ut på min första affärsresa. Jag tyckte att affärerna gick utmärkt. Det var bara att fortsätta med knäck. Jag köpte ett glas sirap och kokade knäck. Det gick mycket bra att sälja för ett öre struten. Sedan köpte jag sirap litervis för 60 öre per liter och tillverkade i större skala. Jag hade också ett par agenter som hjälpte mig att sälja denna knäck i andra skolor.

Det var sedan bara att fortsätta. Jag be-

Svarv Johan Jönsson.

ställde en katalog från Åhlén & Holm. Där fanns ju mycket att välja på och jag tog upp beställningar på en del varor och lade även på lager. Min bror beställde en fiol som kom och var till hans belåtenhet. Denna fiol hade han mycket nöje av i flera år. Han lånade tidigare en fiol som Dundermas Lars hade tillverkat på egen hand. Den var i form av en låda och alltså inte svängd. Några ungdomar kom och ville låna denna fiol för att gå ut på gatan och spela, men de fick till svar: "Nej den går inte på gatan den".

1906 - dålig förtjänst.

En gumma kom och bad mig hjälpa henne att dra hackelsemaskin. Jag knogade hela förmiddagen och drog allt vad jag orkade. Hon sade sedan: "Kum inn nu Joan ska i ersätt di". Hon stod vid skåpet och plockade rätt länge med pengarna. Det verkade som om jag skulle få mycket, men när hon hade räknat färdigt kom hon med tre öre. Det tyckte jag nog var i nättaste laget, då jag inte fick varken mat eller kaffe. Det var väl huvudsaken att gumman blev hjälpt.

Varor från Åhlén & Holm.

Jag fortsatte att öka lagret från Åhlén & Holm och 1906 hade jag så mycket att jag gav mig ut på affärsresa ända till Vika. Det såldes ju en del, men någon större summa blev det inte ty varorna var så billiga. 13 år senare fick jag den bästa tänkbara hustru från den byn men henne såg jag inte denna första affärsresa utan först 4 år senare.

Potatisupptagning hos kyrkoherde Thunberg.

En gumma kom och beställde potatisupptagare åt kyrkoherde Thunberg. Hon sa att han betalar 1 krona och 75 öre. Det tyckte vi var bra betalt. Det visade sig senare när vi skulle få betalt, att vi hade missuppfattat detta. Han hade beräknat 1 krona för de som hade gått och läst för honom och 75 öre för de yngre. Jag fick alltså 75 öre om dagen och fick hålla mig med mat själv. Litet kaffe och några skorpor fick vi i alla fall på eftermiddagarna. Vi var väl ett tiotal där en hel vecka och man kan undra vad han skulle med så mycket potatis. Det gick väl till ladugården det mesta, ty kyrkoherden hade ett stort jordbruk och många kor. Det kunde väl i alla fall inte bli någon förtjänst på denna rörelse även om han fick sin potatis billigt upptagen.

1908 - på skogsarbete.

Tillsammans med min far och mina bröder var jag på skogsarbete för första gången. Priset på huggning och rundbarkning var 20 öre per stock, för propps (uttryck för 3 m tallmassaved) likaså rundbarkad 10 öre och för massaved 5 öre. Det var mycket noga med att inte göra högre stubbar än 3 tum. Min bror och

jag arbetade tillsammans. Vid ett tillfälle skulle vi fälla ett mindre träd och det visade sig vara rätt murket. Det var tillåtet att flytta en aln i taget om trädet inte var friskt. Detta gällde sedan trädet var fällt. På mitt förslag ”lumpade” vi som det kallades och flyttade upp en aln så snart vi såg att det skulle göras senare. Stubben på drygt en aln stod alltså kvar. Detta skulle komma att bli efterräkning. Skogschefen skulle vid detta tillfälle komma och inspektera drivningen. Skogvaktare Wass i Gesunda var därför mycket nervös och sprang i skogen och letade efter för höga stubbar. Och vad fick han se om inte vår alnshöga stubbe. Han skyndade dit med bötesstämpeln (1 krona). Någon dag senare gick vi dit och jag fick se denna stämpel. Då tog jag yxan och slog ett par slag mot stubben som då ramlade omkull. Den var inte större än att jag kunde bära den till kojans för att visa den. Kontraktstagaren tog den sedan till Korsnäskontoret i Mora och det blev inga böter för den stubben.

1909 - långa affärsresor.

Jag blev erbjuden att komma till resehandlare Sterner i Mora. Jag gick då på våren över isen från Sollerön till Vinäs och vidare till Mora. Den egentliga början blev marknadsplatsen vid Kox. Där sålde jag tyger, kläder, äpplen m.m. Visserligen var min lön bara 50 öre om dagen, men för min del var det lika bra som timmerhuggningen tidigare. Det var sådant arbete jag hade lust för och det var intressant. Det kommande året skulle jag få vara med om åtskilligt.

Vid ett tillfälle var jag till Vinäs för affärer och råkade tappa en kniv som gick in i foten. Det blev blodförgiftning och jag måste läggas in på sjukstugan i Mora. Det fanns inget lasarett på den tiden och tycktes inte heller behövas. På den manliga avdelningen var jag ensam patient och på den kvinnliga en 3 års flicka från Vattnäs. Hon var inte så sjuk utan kunde göra mig sällskap. Hon sade att hon hade tre mammor, nämligen en på sjukstugan, en i Vattnäs och en i Gud. På söndagen kom komminister Skoglund för att hålla predikan och den var alltså bara för mig och den lilla flickan. Hon förstod dock inte bättre än att hon började härma prästens entoniga läsning med ba, ba, ba. Var fanns alla sjuklingar på den tiden? Troligen var de flesta i hemmen och en del på Falu lasarett.

Storstrejkåret 1909.

Vi behövde inte fara långt förrän man fick se en del av strejken och den väldiga vårfloden. Då jag åkte från Mora och kom ett stycke förbi Bastubacksbron kunde man knappast se var vägen skulle vara. Det var att söka komma till någon högre terräng även om man måste köra på åkrarna. Detta var alltså förhållandet innan man nådde Kråkberg. Strax innan jag kom till Särna, kom några arbetare direkt ur skogen och jag kunde undra vad det skulle bli. Det enda de ville var att veta

om jag visste om några myndigheter skulle komma dit upp. Det hade jag fått veta att så skulle ske, varefter de genast gick tillbaka in i skogen. De ville mig alltså inget ont. På resan den långa vägen, Mora - Älvdalen 4 mil, Älvdalen - Särna 8 mil, fick man vanligen ligga på golvet i något kvarter och vanligtvis i sällskap med något hundratal loppor. Som väl var trivdes inte dessa så länge i mitt sällskap. Särna var ju ganska stort och vi fick vara där rätt länge för att köra överallt. För att komma över sjön måste jag anlita en gubbe som skötte en färja. Det var en stor flotte av plank, som drogs efter en spänd lina. Numera går det bättre och snabbare att komma till andra sidan. Det blev bro några år senare. Trots storstrejken och penningknappheten gjordes en del affärer i alla fall. Kyrkoherde Swan träffade jag utanför kyrkan och gjorde mitt bästa för att få göra någon affär med honom. Han bodde så nära sjön och jag tyckte att han kunde köpa ett gädddrag, som han också gjorde. Till en början visste jag inte att det var prästen. Då hade jag nog inte vågat mig på honom. Han flyttade senare till Lima och där träffade jag honom också. Då var det inte fråga om affärer utan en vigsel.

Efter några dagar i Särna åkte jag den långa vägen till Sörsjön. Inte nog med att vägen var lång, det fanns inte heller några broar färdiga trots våren med de många bäckar man måste åka över. Det påstods i Särna att vägen skulle vara framkomlig, och det var den ju. Det var dock ett stort vattendrag jag måste över och jag undrade hur det skulle gå. Den långa lådan med varor satt bara på några klossar och skulle lätt kunna hoppa av. Då skulle hela lagret hamna i ån. I sjumilaskogen stod jag i all ensamhet. Vad skulle jag göra? Slutligen gjordes ett försök fast vattnet var så djupt att det nästan räckte upp till varulådan. På andra sidan ån var gyttjan djup och det verkade nästan som om hästen inte skulle komma igenom, men konstigt nog gick det ändå. Jag kunde komma över till den nybyggda vägen på andra sidan och fortsätta utan vidare missöden. I Sörsjön träffade jag ”chefen” och han var så belåten att han bjöd både på kaffe och läskedrycker.

Vi åkte sedan från Fulunäs in i Norge och kom fram till Flermoen och Rörbäcksnäs på den svenska sidan. I Norge fick vi förstås inte göra några affärer utan lasset förseglades med snören och sigill. I Rörbäcksnäs var det invigning av kapellet och det var mycket festligt där. Deras präst hette Rohde och var mycket trevlig och enastående duktig att spela fiol. Det var nog han som tog initiativet att gräva en kanal fram till byn så att de därigenom skulle få en sjö vid byn. Allt detta skulle göras för hand och frivilligt. Det var nog mera arbete och svårare än beräknat, det fanns ju inga maskiner då.

1909 - Marknad i Orsa.

Där var jag med mitt lass av manufaktur och många andra varor. Där var många

frukthandlare och även jag sålde äpplen. Rätt som det var fick jag se poliser som gick där och gjorde sina anteckningar. Orsaken var att vi alla hade okrönta mått och sålde äpplen i dessa. Vi fick senare stämning och skulle ställas inför domstol. Denna rättegång kom dock att inställas då alla påstod sig ha sålt äpplen per mått och inte per liter. Det hela blev avskrivet för oss alla och vi behövde alltså inte böta. På marknaden i Rättvik var jag också, och där hade jag Olle Carlsson från Mora som granne.

1909 - Hösten.

Då åkte vi den långa vägen Mora-Älvdalen-Särna-Lillfjäten och upp till Härjedalen. Till Särna åkte vi med bara en häst och där köpte vi en häst till. Jag vill minnas att den kostade 125 kronor. Vi skulle alltså upp till lapparna och göra affärer. Veckan före hade vargarna rivit 6 renar och det var nästan litet gruvsamt att fara i dessa ödemarker under sådana förhållanden. Vi sålde rätt mycket och bytte till oss bra många renar.

I början av resan kunde det ha gått rätt illa. Jag hade ett par hemgjorda skor som var för små från början och sedan hade jag växt en del också. Jag startade resan från Våmhus över skogen och fram till landsvägen till Älvdalen. Det var mycket nära att jag hade förfrusit båda fötterna. Hästen var senfärdig och jag skulle försöka springa mig varm. Då var han omöjlig och stannade. Slutligen kom jag dock till Garberg och där råkade jag min far och min bror som var på byggnadsarbete. De insåg då att jag inte kunde fortsätta till Älvdalen på kvällen i denna kyla. Min bror ringde till Sterner i Mora och ville underrätta om detta. Han kunde dock inte tillåta det då vi skulle åka långt nästa dag. Det blev dock en god lösning då jag fick låna ett par strumpor av min far och dra dem utanpå skorna. Sedan mådde jag ljuvligt hela vägen till Älvdalen. Där köpte jag ett par pjäxor som inte var så bra för de var alltför stela.

1909 - hos lapparna.

Vi kom dock lyckligt fram till lapparna i Härjedalen och gjorde en hel del affärer med dem och bytte till oss renar för att åka ner till Morabygden och sälja. Även två lapphundvalpar köptes. Då jag kom till Blyberg och skulle övernatta där hos bekanta från tidigare resor, skulle barnen ovillkorligen ha valparna inne i stugan på natten fast jag ville ha dem i ladugården. De fick dock sin vilja fram men efter allt som de stoppat i dem, gick det som jag trodde och jag fick springa ut med dem. De hade dock satt sina spår efter sig hela vägen till lagården. Det gick skapligt att sälja renkött fast det inte var så vanligt i våra bygder. Vid ett tillfälle kom jag till knivfabrikören Erik Frost i Östnor och bjöd ut en renskinka till honom. Vad kostar den? 10 kronor för hela skinkan sa jag. Ja - vi tar väl den

då. Då sa hustrun: ”ska du ta så mycket fast du inte vet om du äter den”. ”Ja då äter väl grisen den då”. Han köpte skinkan.

1909 - Hästen måste slaktas.

Det blev en lång och dryg resa från lapparna och till Mora. Sedan kom julen och hästarna fick vila alltför länge. Två dagar före trettondagen skulle jag åka ända upp till Näckådalen och övernatta hos Martis Per i Våmhus. På morgonen skulle jag till stallet och ordna med hästen. Den låg då hjälplös i spiltan och kunde bara röra huvudet och visa tänderna. Då ringde jag till veterinären i Orsa som kom för att se vad som kunde göras. Han sa: ”Ha upp käften på honom så jag får se hur gammal han är. Oj oj -han är ju urgammal, han vill inte leva mer på detta jordklot- 10 kronor”. Då hade veterinären gjort sitt och allt vi fick för hästen var 12 kronor för huden. Hästen hade fått korsförlamning, troligen genom ansträngningen före jul och sedan fått stå stilla ett par veckor. Till Näckådalen kom jag i alla fall med den andra hästen som inte var fullt så gammal.

1909 - Korgaffärer i Våmhus.

Våmhus var ett tacksamt ställe att göra byteshandel med befolkningen. Korgar fanns ju överallt och de kostade inte mycket. Vid ett tillfälle hade jag, utom de övriga varorna, ett riktigt lass av korgar. De var packade i knippor och låg fastbundna på lasset. Men ack, vilka vägar det var på den tiden, och bebyggelsen ända ut i vägen. Särskilt i Bonäs var det svårt att komma fram med ett sådant lass. Korgknipporna kunde genom skakningarna i den dåliga vägen komma på sidan av lasset och då brakade det till då de kom mot väggar eller tak. Det var mindre trevligt. Det var på kvällen jag åkte från Våmhus och då jag kom fram till Bastubacksbron slog kyrkklockorna tolv. På bron stod en sångkör i den vackra sommarnatten och sjöng så vackert.

1910 - Åter till Särna.

På våren åkte jag med ett stort lass potatis till Särna. Jag övernattade vid Hållstugan. Det var många foror till Särna på den tiden. På morgonen åkte jag vidare i sällskap med övriga forkarlar. Det sällskapet skulle inte vara länge. Efter några kilometer blev det plötsligt stopp. Det var omöjligt att få hästen att ta ett enda steg, hellre sköt han bakåt. Man kunde knappt komma i närheten av hästen, så arg var han. Jag visste inte vad det var för fel. Klart att det gick tungt på denna urusla väg med de djupa spåren. Det gick dock för övriga och jag blev ensam kvar på skogen med den arga hästen. Jag slog litet med tömmarna men det vart bara värre. Hästen fick jag lov att ta lös från lasset och körde honom tillbaka till Hållstugan där han fick stå ett bra tag. Sedan var det att gå tillbaka till lasset och försöka igen. Då han sedan var förspänd, drog han igång lasset utan vidare och

jag undrade hur länge det skulle gå. Sedan gick det bra de mil jag hade kvar till Särna. Potatisen såldes snart och efter några dagar var jag åter i Mora. Hästen hade någon gång blivit skadad genom någon extra överansträngning och blivit istadig, som det heter och detta fel visade sig endast ibland vid någon tung körning. Han var dock inte ”vindkäftad” som en häst jag hade en längre tid. Han var vind i tänderna och kunde inte tugga hö ordentligt utan kastade ut tuggorna, varför jag dagligen fick göra en röra av vetekli och vatten.

1910 - I sällskap med en tvålförsäljare.

I Älvdalen träffade jag John Olsson från Rättvik, som ville göra mig sällskap. Jag kom att få mycket nytta av denne man under kommande svåra resor.. Han slapp ju också bära på sin tunga tvålväska. Vid ett tillfälle hade vi passerat Hållstugan och skulle fara över till Västerdalarna på den dåliga vintervägen över finnställena Lövnäs, Tyrinäs, Årnäs m.fl. ställen och vidare över Horrmundsjön till Fulunäs. I Årnäs övernattade vi och under natten blev det ett väldigt snöoväder så att vi på morgonen inte kunde se varifrån vi kommit. Vi kom med stor svårighet fram till Horrmundsjön och skulle fara över mot Fulunäs. Det var starkt töväder som gjorde att isen blivit mycket lös och svår att gå på. Sjön var alldeles obekant för oss och inte ett spår fanns att hålla sig till. Kamraten gick före och trampade upp ett spår men vad som bar honom bar inte min häst med lass. Det såg verkligen farligt ut innan jag fattade att det låg en is inunder. Det var som vi kallade det ett ”stöp”. Hästen kunde efter viss ansträngning komma upp och lasset likaså. Efter timmar kom vi över till andra stranden men där skulle det visa sig att det fanns ytterligare svårigheter att komma fram. Snön var så djup och blöt att lasset sköt snön framför sig ända fram till hästen. Då hade jag ingen istadig häst men ändå var krafterna slut när vi kom fram till vägen Transtrand - Särna. Jag måste lämna mitt handelslass mitt på skogen och gå med bara hästen fram till Fulunäs. På morgonen var det att gå tillbaka till lasset och se vad som fanns kvar. Det var alldeles orört och glad var jag.

1910 - Från Brintbodarna nästan utan väg till Vansbro.

Det var många dåliga vägar på den tiden. Det var nästan omöjligt att komma fram. Där hade funnits en gammal väg på den sträckan men alla broar var borta. Det var ganska torrt och det var att leta sig över utan bro.

Även den resan kom jag att få sällskap. Gamla mor Helsing hade varit i deras fäbod Brintbodarna och på lediga stunder tillverkat vispar. Nu hade hon ett så stort lager att hon ville åka med mig till Vansbro för att sälja dem. Hur affärerna gick för henne vet jag inte ty hon åkte med tåget tillbaka. Visparna kostade 25 öre styck och hon fick åtminstone till biljetten, men kanske inte mera.

1910 - Med flotte över från Siknäs till Gävunda.

Nu har de en smal bro över denna sträcka men då fanns ingen annan möjlighet än att få några duktiga småpojkar Myrberg, som med en mycket gammal och bristfällig flotte rodde mig med häst och lass över. Hästen hade inte tidigare färdats på detta sätt, men han stod stilla och allt gick bra. Det kunde också ha gått illa. En sådan båtfärd var jag också med om långt senare, nämligen 1916. Då var jag hemma hos de mina i Gesunda. Vårfloden var då enastående. Bron, eller banken som vi säger, var inte synlig på något ställe. Då var det att anlita "sturbåten" som förr i världen. Vi hade en häst och en fåle som vi måste frakta över från Gesunda till Sollerön. Vi lånade den gamla båten och i den fick vi hästen och fålen. Min bror Axel och jag höll hästen och fålen kvar i båten och far rodde. Då vi kom mitt ut på sjön började det blåsa och hästen visade tecken till oro och ville flytta på sig. Då hästen aldrig förr varit i någon båt, var det inte att undra på att han blev orolig. Som väl var gick det bra. Det hade hänt en del farliga saker med denna båt, då alla skulle frakta sina kreatur och hästar på detta sätt. I slutet av 1800-talet kom en ny tid för solleröfolket då den långa vägbanken och en flottbro byggdes. Det förekom mycket frivilligt arbete i samband med det bygget. Själva flottbron byggdes på ackord. Bus Mats och Rull Jöns åtog sig detta arbete för 10.000:- kr och de kom överens om att aldrig yppa hur det gick ekonomiskt - om det blev bra eller dåligt.*) Det förblev en hemlighet. Stora mängder av torrfuror måste anskaffas för denna bro.

Nedtecknat i april 1970 av Svarf Johan Jönsson.

*) I Sool-Öen 1992 finns en kopia av kontraktet på flottbrons byggande. Mås Jöns Larsson, Gruddbo, åtog sig arbetet för 10.000:- kr.